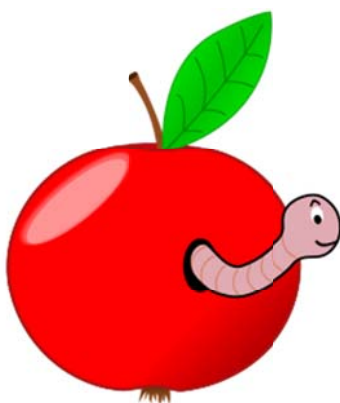

AZ ÁLLAMOK PATOLÓGIÁJA
VÁLSÁG ÉS HANYATLÁS, BOMLÁS ÉS BUKÁS
AZ ÁLLAMOK ÉLETÉBEN

MŰHELYKONFERENCIA

AZ ELŐADÁSOK
ÖSSZEFOGLALÓI

A konferencia ideje, helye:
2015. május 15. (péntek) 10⁰⁰ – 17⁰⁰

A konferencia helye:

Széchenyi István Egyetem
Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar
Győr, Áldozat u. 12. Deák-terem (fszt.)

Szervezők:

K 108790 számú OTKA-projekt
– *A modern állam változásai. Történeti perspektívák és a jelenkori kihívásokra adott válaszok* – és

a Széchenyi István Egyetem
Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar
Jogelméleti Tanszéke

AZ ELŐADÁSOK ÁTTEKINTÉSE

Dél előtt:

- Egresi Katalin: A rómaiak hanyatlása és bukása – a „bukás” toposza, ahogyan Montesquieu és más klasszikusok látták
- Halász Iván: Az állam válsága, bukása és újjáépülése – fogalmi keretek és konkrét esetek
- Sólyom Péter: Egy állam összeomlása és újraalapítása – német tapasztalatok, alkotmányjogi megközelítésben
- Vidovics-Dancs Ágnes: Az államcsőd – fogalom és fogalomtörténet

Dél után:

- Szigeti Péter: Létezhet-e „maffiaállam”?
- Ziegler Dezső Tamás és Unger Anna: A gettó-állam
- Pongrácz Alex: A rossz tanuló felel, avagy a bukott államok problémájának aktuális kérdései
- Ganczer Mónika: Az államutódlás – Az államok továbbélése és megszűnése
- Keszthelyi Zsolt: A muzulmán bevándorlás Nyugat-Európában és a modern állam válsága
- Takács Péter: Az Iszlám Állam (ISIS). Állam-e?

ELŐADÓK

- Egresi Katalin: Ph.D., habilitált egyetemi docens, SZE DFK
- Ganczer Mónika: Ph.D., egyetemi adjunktus, SZE DFK & tudományos munkatárs, MTA TK JTI
- Halász Iván: Ph.D., egyetemi tanár, NKE KTK & tudományos főmunkatárs, MTA TK JTI
- Keszthelyi Zsolt: Ph.D.-aspiráns, gyakorló jogász & doktorandusz, NKE KTK DI
- Pongrácz Alex: Ph.D.-aspiráns, SZE DFK DI
- Sólyom Péter: Ph.D., egyetemi adjunktus, DE ÁJK
- Szigeti Péter: D.Sc., egyetemi tanár, SZE DFK
- Takács Péter: C.Sc., egyetemi tanár, SZE DFK
- Unger Anna: Ph.D.-aspiráns, egyetemi tanársegéd, ELTE TáTK
- Vidovics-Dancs Ágnes: Ph.D.-aspiráns, egyetemi tanársegéd, BCE GTK
- Ziegler Dezső Tamás: PhD, tudományos munkatárs, MTA TK JTI – ELTE TáTK

Az előadások összefoglalóit a beküldött anyagok alapján összeállította: Gulyás Éva

AZ ELŐADÁSOK ÖSSZEFOGLALÓI

Egresi Katalin: *A rómaiak hanyatlása és bukása – a „bukás” toposza, ahogyan Montesquieu és más klasszikusok látták*

Montesquieu 1734-ben megjelent *A rómaiak nagysága és hanyatlása* című művében Polübiosz és Machiavelli római történelemről írott eredményeit felhasználva a ciklikus történelemfelfogás keretében mutatja be az állam bukásának szükségszerű voltát a Római Birodalom felemelkedésén és hanyatlásán keresztül. A francia felvilágosodás meghatározó képviselője az antik körforgáseméletet továbbfejlesztve olyan általános okokon keresztül - mint a római kormányok intézményi politikája és a római nép mentalitása - elemezte az egyetemes történelmet meghatározó törvényszerűségeket, amellyel saját korának korszerű államvezetési elveit kívánta igazolni. Ezzel egyúttal szembehelyezkedett a keresztény és újkori szekularizált lineáris történelemfelfogásokkal.

Ganczer Mónika: *Az államutódlás – Az államok továbbélése és megszűnése*

A „mikor és hogyan nyilváníthatunk egy államot ugyanannak, ami volt, és mikor nem ugyanannak, hanem másnak” kérdés (vö. Arisztotelész: *Politika*, 1276a) vizsgálata az ókorig visszanyúlik. E kérdés eldöntése gyakran ma is nehézségeket okoz. Az előadás annak gyakori vitatottságára mutat rá, hogy valamely előállam azonos-e valamely államutódlás után létező állammal, vagy valamely utóállam azonos marad-e valamely államutódlás előtt létező állammal, mely mind az egyesülés és a beolvadás, mind a szétválás és az elszakadás minősítésénél felmerülhet. Ennek oka abban keresendő, hogy az állam megszűnését vagy államfolytonosságot eredményező egyes tényezők meghatározása nem egységes. (Az ezzel kapcsolatos irodalomból lásd például Bokorné Szegő H.: Államazonosság – államutódlás. Bp. 1984. 104; J. L. Kunz: Identity of States under International Law. *AJIL*, 1955/1. 71-73; I. Ziemele: Is the Distinction between State Continuity and Succession Reality or Fiction? *Baltic Yearbook of Int. Law*, Vol. 1. (2001), 215-221; I. Brownlie: *Principles of Public International Law*. OUP, 2003. 80-82; G. Cansacchi: Identité et continuité des sujets internationaux. *Recueil des Cours*. Tm. 130 (1970-II), 88; M.C.R. Craven: The Problem of State Succession and the Identity of States under International Law. *EJIL*, 1998/1. 159.) A minősítést az objektív ismérvek használata helyett olykor a szubjektív, politikai és gazdasági állami érdekek, erőviszonyok befolyásolják (vö. Ganczer M.: *Állampolgárság és államutódlás*. Dialóg Campus, 2013. 342.). Az előadó rámutat: a nemzetközi jogban nincs szabály arra vonatkozóan, hogy mi alapján folytatható az előállam jogalanyisága, és a területváltozás mértéke sem ad iránymutatást a tekintetben, hogy államazonosságról beszélhetünk-e. Az előadás esttanulmányokon keresztül is bemutatja mindezt, vizsgálva a II. világháború utáni német helyzetet valamint az 1990. évi beolvadást, a Szovjetunió felbomlását a kiválások útján és Oroszország államazonosságát, valamint Jugoszlávia szétválását.

Halász Iván: *Az állam válsága, bukása és újjáépülése – fogalmi keretek és konkrét esetek*

Az előadás alapvetően terminológiai kérdésekkel foglalkozott, azaz az egyes kulcsfogalmak elhatárolódására törekedett. Az egyik központi terminus az államösszeomlása volt, amelyet el kellett helyezni a gyenge állam, az államkudarc és a bukott állam koordináta-rendszerében.

Az előadó az állam összeomlása főleg az állam intézményi struktúráinak olyan működésképtelenségét értette, amely veszélyezteti, illetve inkább lehetetlenné teszi az alapvető közszolgáltatási és igazgatási feladatainak az ellátását. Utána következett az állam újjáépítésének a problematikája, amelyet az előadás az állam, illetve a békeépítés, illetve a nemzetközi válságkezelő és átmeneti igazgatás kontextusában tárgyalta. Külön kitért az államépítő tevékenység különböző értelmezési kereteire, illetve a lehetséges szakaszolási módjaira. Végül az előadás részletesebben tárgyalta a nemzetközi közreműködéssel végrehajtott nemzetközi igazgatási akciók elméleti és gyakorlati buktatóit, erkölcsi és politikai dilemmáit.

Keszthelyi Zsolt: *A muzulmán bevándorlás Nyugat-Európában és a modern állam válsága*

A muzulmán civilizáció a történelem során eddig kétszer próbálta az *umma*, a muzulmán világ részévé tenni Európát. Az elsőt a Frank birodalom (Poitiers, 732) a másodikat a német-lengyel egyesült seregek (Bécs, 1683) hiúsították meg. Samuel Huntington szerint a harmadik kísérlet jelenleg is folyik; könyvében ezt muzulmán „demográfiai invázióknak” nevezi. Az EU-ba bevándorló, illetve az utóbbi fél évszázadban bevándorolt népesség döntő többsége olyan muzulmán országokból származik, amelyeknek népessége 20-30 évente megduplázódik. Ez a folyamat, az európai népek lassan fél évszázada tartó drasztikus népességcsökkenésével és súlyos demográfiai válságával párhuzamosan (generciónként 30-40%-al kevesebb gyermek születik) egy rohamosan gyarapodó, integrálódni jórészt nem akaró, vagy nem tudó, az európai értékekkel jórészt ellenséges népesség jelenlétét és további beáramlását jelenti. Ez a folyamat már középtávon megkérdőjelezheti az antik-keresztény eredetű európai civilizáció fennmaradását. Európa modern, liberális, demokratikus államainak vezetése nem kezeli jelentőségének megfelelően ezt a problémát, a gazdasági mutatókra koncentrálnak, a népesedési katasztrófa kezelése nem szerepel a prioritások között, sőt voltak, akik ez utóbbit a bevándorlás további ösztönzésével kívánták megoldani.

Pongrácz Alex: *A rossz tanuló felel, avagy a bukott államok problémájának aktuális kérdései*

A gyenge vagy egyenesen elbukott államok léte égető problémaként jelenik meg a XXI. század társadalmi kataklizmákkal és anomáliákkal egyébként is bőven terhelt világában. A *kudarcos* vagy *bukott államok* jellemzői az elhúzódó, eszkalálódó fegyveres konfliktusok, a gyenge intézmények, a demokratikus vita hiánya, a népesség megosztottsága és polarizáltsága, az államterület feletti kormányzati uralom elvesztése, a romló gazdasági mutatók és a bűnözői tevékenység intenzívvé válása. Az ilyen államok azonban még nem végérvényesen „likvidálódnak”, hiszen hatékony külső segítséggel, beavatkozással akár még stabilizálhatóak is.”

Sólyom Péter: *Egy állam összeomlása és újraalapítása – német tapasztalatok, alkotmányjogi megközelítésben*

Az előadás az 1945 utáni német államiság folytonosságáról és megszakítottságáról folytatott közjogi vitákkal foglalkozik. Ebben a vitában két elmélet állt egymással szemben. Az egyik az elsősorban a Hans Kelsen és követői által képviselt ún. összeomlás elmélet, amely szerint 1945 májusától a német állam kormányzsképtelenné vált és így megszűnt létezni. A másik, az ún. folytonossági elmélet képviselői szerint azonban az állam cselekvőképtelenségétől meg

kell különböztetni az állam jogképességét, és álláspontjuk szerint ez utóbbi a német állam nem vesztette el. Az előadásban a két elméletet elemezve arra az álláspontra jutottam, hogy a két elmélet közötti választás a politikai képviselhetőség aktuális pragmatikus szempontjai alapján dőlt el, nem pedig az elméleti helyesség kritériumai alapján.

Szigeti Péter: *Létezhet-e maffiaállam?*

A kérdést nem a politikai kommunikáció – régi nevén propaganda – síkján, hanem teoretikus szigorúsággal felvetve értelmezzük. Feltéve, hogy a 2010 utáni magyarországi politikai rezsim jelenségeinek leírása mindenben pontos és helyes, akkor is téves állam- és politikaelméleti fogalomalkotásként a szükségképpen illegitim maffia és az állam fogalmának összekapcsolása. A törvényes erőszak monopóliumával csak és kizárólag az állam rendelkezik egy társadalomban, és semmilyen más organizáció nem rendelkezhet az államra jellemző képességekkel. Egy politikai rezsim tekinthető illegitimnek, el nem fogadottnak és igazoltnak - eltérő legitimitációs erőforrásokkal rendelkező kritikai álláspontról, ellenben az állam és annak érvényesnek tekintett és szociológiailag érvényesülő jogrendje nem lehet illegitim, nem lehet illegális. (Sem itt, sem Olaszországban, sem másutt).

Takács Péter: *Az Iszlám Állam (ISIS). Állam-e?*

A előadás az „Iszlám Állam” (*ISIS*) államiségének problémáját államelméleti szempontból vizsgálja. Arra a kérdésre keres választ, hogy államnak tekinthető-e egy önmagát államnak mondó, saját magát már a nevében is „államként” meghatározó, és sok területen – így a mindennapi kommunikációban, médiában, politikai publicisztikában – mások által is „államnak” nevezett terrorszervezet. Lehetséges-e az, bármilyen értelemben is, hogy egy *terrorista* szervezet *állam* legyen, vagy azzá váljon? – Az előadás az ismert tényeket az ún. kibővített formális államfogalom elemei mentén rendezi el, alkalmasint kitérve jogi, politikai és gazdasági kérdésekre. Az ún. formális államfogalom egyes elemeit – *terület (területi főhatalom)*, *népesség (személyi főhatalommal)*, *szuverenitás*, kiegészítve azokat a *legitimitás* kérdésével – a konkrét esetben megvizsgálva az előadás arra következtet, hogy az Iszlám Állam „levésben lévő állam”. – A szakirodalomban az „Iszlám Államot” gyakran *shell state*-nek, azaz *héj*- vagy *váz-államnak*, a gyakori magyar fordítás szerint *pszeudoállamnak*, esetleg *protoállamnak* nevezik. E kifejezésen azt értik, hogy egy fegyveres szervezet államszerűen működik (területet kontrolál, adókat hajt be, szociális intézményeket működtet stb.) de ezt a nyers erő alapján, s nem jogszerűen teszi, és nem rendelkezik nemzetközi elismertséggel. A kifejezés hasonlít a hatalomgyakorlás tényére fókuszáló *de facto állam* nemzetközi jogi fogalmához, de tartalmatlanabb annál, amennyiben ez utóbbi csak a nemzetközi jogi elismerést nélkülözi. – Az „Iszlám Állam” és az ahhoz hasonló képződmények az „államok” és „nem-államok” közötti mezőben elhelyezkedő államtöredék, vagy töredékállam kategóriájával minősíthetők. Az *államtöredékek* Georg Jellinek által bevezetett fogalma eredetileg a közjogilag nem teljes államokat jelentette, amelyek több szempontból megfelelnek az államiség *szokásos* kritériumainak, de nem minden szempontból tesznek eleget azoknak. A *töredékállam* esetében ez a megfelelés kisebb mértékű, de felvethető, s a státuszukkal kapcsolatos nemzetközi viták is intenzívebbek és szélesebb körűek. Intenzívebb vitatottságuk oka nyilvánvalóan az, hogy az erőszakkal összefüggő hatalmi elemeknek (a közjogi-szervezeti kérdéseknél) jóval nagyobb szerepe van létezésükben.

Unger Anna és Ziegler Dezső Tamás: *A gettó-állam*

A demokráciáról szóló állam- és politikatudományi munkákban az elmúlt években újra központi kérdés lett a demokratizáció kérdése, a demokráciák megerősödése, gyengülése, ennek okai, valamint az autoriter és demokratikus rendszerek közötti átmenetek vizsgálata (Moller-Skanning, 2013, Krastev, 2011, 2014, etc.). A szerzők hipotézise szerint önmagában egy demokratikus közösség még biztos, hogy demokratizálni tud más országokat, vagy a közösség frissen bekerült tagjait. Még akkor is, ha formai, procedurális szempontok mentén demokráciának nevezhetők egyes országok, és jelentős intézményi hasonlóságokkal bírnak a környezetükben lévő más országokkal, előfordulhat, hogy számos fontos ponton eltérnek, jelentősen torzulnak viszonylag homogén demokratikus környezetükhöz képest, így demokráciaként való jellemzésük is problematikus. Ezek az eltérések elsősorban az állam és a társadalom hétköznapi életét meghatározó gazdasági, szociológiai, szociálpszichológiai és politikai jellegzetességek, melyek egy, a régi (a középkori Európa városaiban található önkéntes) zsidó gettót, valamint az észak-amerikai nagyvárosok afroamerikai gettóit idézik. Ezzel az új értelmezési kerettel finomítva a demokrácia-autokrácia dichotómiát, az előadás ábrázolni és bővíteni próbálja Ivan Krastev feltevését, miszerint a jelenkor autokráciái a demokrácia és a nyílt, „oldschool” autokrácia közötti „senki földjén”, egy átmeneti zónában találhatók.

Vidovics-Dancs Ágnes: *Az államcsőd – fogalom és fogalomtörténet*

Államcsödek azóta vannak, amióta szuverén államok hitelt vesznek fel. A pénzügyi-közgazdasági szakmának bevett definíciója van az államcsőd nevű jelenségre, ez a definíció kifejezetten a hitel típusú kötelezettségre koncentrál. Ugyanakkor, egy államcsőd szempontjából az adott állam valamennyi pénzügyi kötelezettségének fontos szerepe van: vagy azért, mert az adott kötelezettség elmulasztása államcsödné minősül, vagy azért, mert befolyásolja az előbbieket visszafizetését. Amíg a hitelek melletti egyéb kötelezettségek teljesítése nem áll le, addig az államcsödet nem pusztán a fizetési képesség, hanem a fizetési készség hiánya is, a két probléma együtt okozza.

